

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В РЕГІОНІ

LEGAL PRINCIPLES OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE REGION

Пузаков Д.В., здобувач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральнотуркменський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Стаття присвячена актуальній проблематиці правових засад соціально-економічного розвитку регіону в умовах трансформаційних процесів управлінської моделі в Україні. Автором досліджено доктринальні погляди зарубіжних та вітчизняних науковців щодо поняття соціально-економічного розвитку регіону. Запропоноване авторське визначення категорії соціально-економічного розвитку в регіоні як процесу кількісного та якісного збільшення благ регіону за рахунок мобілізації людських, фінансових, капітальних, фізичних, природних та культурних ресурсів, що має наслідком підвищення рівня життя населення конкретного регіону в довгостроковій перспективі. Автором зафіксовано тенденцію позитивних змін у регіонах, що характеризуються еволюцією патерналістських підходів. Встановлено, що перехідні трансформаційні процеси забезпечують відхід від застарілого механізму до відповідального розвитку регіонів. У статті децентралізація вбачається ключовою детермінантою формування нової законодавчої бази у сфері соціально-економічного розвитку регіонів України. Автором наголошується, що нормативно-правову базу в досліджуваній сфері складають як акти загального характеру, якими встановлюються положення щодо основних аспектів процесу децентралізації влади в Україні, так і акти галузевого характеру, у яких акцентуються питання безпосередньо щодо соціально-економічного розвитку регіонів. Зауважено, що основа національних концептуальних актів щодо соціально-економічного розвитку базується на засадах Європейської хартії місцевого самоврядування. Проаналізовано основні законодавчі та підзаконні акти, які регламентують правовідносини у сфері соціально-економічного розвитку регіону. Особливу увагу приділено нормативно-правовим актам концептуального та стратегічного характеру.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, регіон, регіональна політика, місцеве самоврядування, децентралізація.

The article is devoted to the topical issues of legal bases of social and economic development of the region in the conditions of transformational processes of the management model in Ukraine. The author explores the doctrinal views of foreign and domestic scholars on the concept of socio-economic development of the region. The author's definition of the category of socio-economic development in the region as a process of quantitative and qualitative increase of the region's goods due to mobilization of human, financial, capital, physical, natural and cultural resources is proposed. The author notes the trend of positive changes in the regions characterized by the evolution of paternalistic approaches. It is established that the transitional transformation processes provide a departure from the outdated mechanism to the responsible development of the regions. The article sees decentralization as a key determinant of the formation of a new legal framework in the field of socio-economic development of the regions of Ukraine. The author emphasizes that the legal framework in the study area consists of both general acts, which establish provisions on the main aspects of the decentralization process in Ukraine, and sectoral acts, which emphasize issues directly related to socio-economic development of regions. It is noted that the basis of national conceptual acts on socio-economic development is based on the principles of the European Charter of Local Self-Government. The main legislative and by-laws that regulate legal relations in the field of socio-economic development of the region are analyzed. Special attention is paid to normative legal acts of conceptual and strategic nature.

Key words: socio-economic development, region, regional policy, local self-government, decentralization.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні стратегії соціально-економічного розвитку регіонів зазнали серйозних змін. Важливе значення соціально-економічного розвитку та його впливу на зміцнення кожного регіону вбачається у формуванні тісного взаємозв'язку між державними інституціями. Акцентуємо, що наразі неможливо чітко розмежувати компетенції центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, позаяк все частіше виникають прецеденти конфлікту повноважень та збігу предмета відання. З огляду на тенденції макроекономічної нестабільності в країні значні трансформації соціально-економічної системи зумовлюються насамперед реалізацією реформи децентралізації влади та модифікації системи органів місцевого самоврядування. Отже, означені чинники актуалізують проблематику дослідження правових засад соціально-економічного розвитку в регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-економічний розвиток регіону як правова категорія став предметом дослідження багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Проблематика регіонального розвитку досліджена у працях таких зарубіжних вчених, як А. Алчіан, Р. Барро, Т. Веблен, Р. Коуз, Д. Ромер, Р. Солоу. Серед представників вітчизняної юридичної науки тематика соціально-економічного розвитку регіону була актуалізована в доробках М. Барановського, В. Василенка, В. Геєця, І. Горленка, Б. Данилишина, Ф. Заставного, М. Корецького, Г. Старостенка, А. Швецова.

Мета статті – поглиблення теоретичних знань щодо правових засад соціально-економічного розвитку в регіоні.

Вклад основного матеріалу. Політика децентралізації є основою активних ініціатив щодо підтримки соціально-економічного розвитку в регіоні. Власне широке

визначення децентралізації полягає в тому, що остання є фактично передачею частини повноважень центрального уряду регіональним чи місцевим органам влади [1].

Децентралізація влади в країні є відповіддю на потребу національної єдності, тоді як децентралізація відповідає на вимоги оптимізації державного управління та еволюції повноважень регіональних і місцевих органів влади. Адже саме останні мають перспективи реального ефективного впливу на соціально-економічний розвиток регіону, включаючи активізацію інвестицій, підвищення динаміки підприємництва та росту малого та середнього бізнесу. Водночас соціально-економічне зростання регіону сприятиме генеруванню нових робочих місць та підвищення рівня життя населення.

Перш ніж розпочати аналіз правових засад соціально-економічного розвитку регіону, варто дослідити його термінологічну сутність. Розглянемо деякі варіації доктринального бачення поняття соціально-економічного розвитку зарубіжними та вітчизняними науковцями.

Американський професор Е. Маліція під соціально-економічним розвитком розуміє процес створення багатства за рахунок мобілізації людських, фінансових, капітальних, фізичних та природних ресурсів для створення товарних товарів і послуг. При цьому роль суб'єктів соціально-економічного розвитку полягає у впливі на процес для блага громади шляхом розширення можливостей працевлаштування та податкової бази [24, с. 8].

Своєю чергою Л. Масловська стверджує, що соціально-економічний розвиток включає кількісне збільшення населення і багатства, появу якісно нових капітальних благ і цінностей, явищ і процесів, глибоку модернізацію та розбудову всієї економічної і соціальної системи [9, с. 109].

Водночас, розглядаючи сутність багатоаспектного поняття соціально-економічного розвитку, варто підкреслити його взаємозв'язок з питаннями збільшення виробництва і доходів, трансформацій в інституційній та соціальній структурах суспільства, зміною традицій, звичаїв та національної ідентичності [7]. Говорячи про цілі соціально-економічного розвитку, відмітимо такі, як підвищення доходів, удосконалення системи освіти, поліпшення екологічного стану, розширення особистої свободи та інше [23].

Стосовно соціально-економічного розвитку регіону В. Василенко підкреслює, що економічна та соціальна життєдіяльність адміністративно-територіальних утворень забезпечується наявністю природних, матеріальних і трудових ресурсів (наявних певних межах), можливостями ефективного їх використання для підтримки (або підвищення) якомога більш високого рівня якості життя населення, що проживає на даній території [2, с. 244].

Зауважимо, що соціально-економічний розвиток регіону концептуально корелюється з поняттям регіонального розвитку. Адже останній розуміється вітчизняними науковцями як процес нагромадження позитивних та закономірних змін показників соціально-економічного стану, структури економіки тощо, які мають результат підвищення рівня життя населення в довгостроковій перспективі [3].

А. Бурдун зазначає, що поняття соціально-економічного розвитку регіону вміщає також культурну сферу життя населення. Активізація позитивної динаміки соціально-економічного розвитку регіону пов'язується з детермінантами збагачення культурного життя населення цього регіону.

Відтак, беручи до уваги представлені в юридичній науці думки, зауважимо, що сьогодні не сформовано повністю прийнятого комплексного визначення соціально-економічного розвитку в регіоні. Авторське визначення є узагальнюючим стосовно досліджених позицій, тож розуміємо соціально-економічний розвиток регіону як процес кількісного та якісного збільшення благ регіону за рахунок мобілізації людських, фінансових, капітальних, фізичних, природних та культурних ресурсів, що має наслідком підвищення рівня життя населення конкретного регіону в довгостроковій перспективі.

У контексті соціально-економічного розвитку України акцентуємо увагу на суттєвих позитивних змінах у регіонах, які характеризуються еволюцією патерналістських підходів. Перехідні трансформаційні процеси забезпечують відхід від застарілого механізму до відповідального розвитку регіонів.

Однією із ключових детермінант рушійних змін є формування абсолютно нової законодавчої бази. Так, із моменту початку реформи децентралізації виконавчої влади в Україні було прийнято новий пакет законодавчих та підзаконних актів щодо соціально-економічного розвитку в регіоні.

У межах представленого дослідження доцільно звернути увагу, що сьогодні законодавчий масив у цій сфері складають як акти загального характеру, якими встановлюються положення щодо основних аспектів процесу децентралізації влади в Україні, так і акти галузевого характеру, у яких акцентуються питання безпосередньо щодо соціально-економічного розвитку регіонів.

Серед нормативно-правових актів, що складають правову основу соціально-економічного розвитку в регіоні та регламентують правовідносини щодо реалізації регіональної політики в Україні, можемо відмітити такі:

- Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1.04.2014 р. № 333-р [8];

- Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року від 6.08.2014 р. № 385 [5];

- План заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 18.06.2014 р. № 591-р [10];

- Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки від 5.08.2020 р. № 695 [4];

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [18];

- Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 № 586-XIV [19];

- Закон України «Про державне прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III [11];

- Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV [21];

- Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII [12];

- Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 № 156-VIII [14];

- Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25.05.2001 № 341/2001 [17];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» 06.08.2014 № 385 [15];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» 04.01.2002 № 3 [20];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» 03.11.2010 № 996 [13];

- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р. № 591-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [22].

Відправним концептуальним актом реформи децентралізації стала Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1.04.2014 р. № 333-р [22]. Підкреслимо, що положення цієї Концепції базуються на засадах Європейської хартії місцевого самоврядування [6]. Відповідно, на реалізацію національної Концепції було прийнято План заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 18.06.2014 р. № 591-р, яким встановлювалися основні напрями реалізації та забезпечення реформи місцевого самоврядування [10].

Серед чинних стратегічних документів, що є базовими у сфері соціально-економічного розвитку регіонів в Україні, маємо виокремити також Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 6.08.2014 р. № 385. Зазначений стратегічний документ визначає остаточний відхід від централізованої системи управління виконавчої влади та розширення компетенційних повноважень місцевого самоврядування для реалізації мети реформи децентралізації. Відповідно до положень Стратегії реформи децентралізації передбачає: передачу державних повноважень на рівень регіону та одночасним направленням відповідних фінансових ресурсів; удосконалення процесів стратегічного планування та виконання поставлених завдань на всіх рівнях; запровадження ефективного механізму координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях [15].

Відмітимо, що результатом першого етапу реформи децентралізації у сфері соціально-економічного розвитку стало створення інституціональних умов для регіонального розвитку як пріоритетного напрямку державної регіональної політики. Сьогодні актуальною є прийнята

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 р. № 695. Серед першочергових завдань, що представлені в Стратегії на майбутні 7 років, відмітимо подальше надання соціально-економічних стимулів для зростання інвестиційної активності та збільшення трудової зайнятості [15].

Серед галузевих законодавчих актів у сфері соціально-економічного розвитку в регіоні варто розглянути Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», у якому деталізуються питання організації місцевого самоврядування в Україні, розкривається інституціональний аспект, компетенційні повноваження органів виконавчої влади на місцях щодо соціально-економічного розвитку регіону.

Важливим у розумінні поняття регіону став Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», у якому регіон визначено як територію Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Відповідно до статті 2 Закону створення рівних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України встановлюється метою стимулювання розвитку регіонів [21].

Питання програмного планування економічного і соціального розвитку України встановлюються нормами Закону України «Про державне прогнозування і розро-

блення програм економічного і соціального розвитку України».

Висновки. Таким чином, можемо зазначити, що активізація соціально-економічного розвитку регіонів є об'єктивним наслідком процесів реформи децентралізації виконавчої влади в Україні. Соціально-економічний розвиток регіону визначаємо як процес кількісного та якісного збільшення благ регіону шляхом мобілізації людських, фінансових, капітальних, фізичних, природних та культурних ресурсів, що має наслідком підвищення рівня життя населення конкретного регіону в довгостроковій перспективі. Трансформаційні процеси децентралізації влади стали детермінантою формування нової законодавчої бази щодо соціально-економічного розвитку в регіоні. Правову основу соціально-економічного розвитку в регіоні сьогодні регламентують акти загального та галузевого законодавства, серед яких Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про державне прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» та інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні». DESPRO. Київ : ТОВ «Софія». 2012. 128 с. URL: [https://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ua_publ_chno_vladi_dosv_d_evropejskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni\(2\).pdf](https://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ua_publ_chno_vladi_dosv_d_evropejskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni(2).pdf)
2. Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства : монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. Донецк : ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2006. 311 с.
3. Возняк Г.В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 34–43.
4. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 р. № 695 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>.
5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.08.2014 р. № 385 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
7. Игнатов В.Г., Бутов В.И. Регионоведение и управление. Москва : Тесса, 2000. 416 с.
8. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04. 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
9. Масловська Л.Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2003. 404 с.
10. План заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р. № 591-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>.
11. Про державне прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
12. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
13. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>.
14. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
15. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>.
16. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р. № 591-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>.
17. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25.05.2001 № 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>.
18. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
19. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
20. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF>.
21. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
22. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04. 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
23. Трансформація структури господарства України. Регіональний аспект // за ред. Г.В. Балабанова, В.П. Нагірної, О.М. Нижник. Київ, 2003. 341 с.
24. Malizia, Emil E., Feser, Edward J. Understanding local economic development. Center for Urban Policy Research, 1999. URL: <https://www.sbctc.edu/resources/documents/colleges-staff/programs-services/student-success-center/summer-cohort-2018-8/nv-prework1-velluzzi-malizia-and-feser.pdf>.